

SIRIMAVO BANDARANAIKE SRI LANKA

Premiärminister 1960 – 1965, 1970 – 1977, 1994 – 2000 och ledare för Sri Lanka Freedom Party. Blev världens förste kvinnlige premiärminister efter det att hennes make, premiärminister Solomon W. R. D. Bandaranaike mördades 1959. Lång och skiftande politisk karriär som singalesnationalistisk politiker. Dog i oktober 2001.

INDIRA GANDHI INDIEN

Premiärminister 1966 – 1977, 1980 – 1984. Dotter till Jawaharlal Nehru, befrielseledare och det fria Indiens förste premiärminister. Indira Gandhi mördades 1984 av Sikhnationalister.

BENAZIR BHUTTO PAKISTAN

Premiärminister 1988 – 1990, 1993 – 1996. Dotter till Zulfikar Ali Bhutto, premiärminister mellan 1971 och 1976, då han avsattes av militärdiktatorn Zia ul Haq och sedan avrättades under förnedrande former. Benazir Bhutto tog över det av hennes far grundade Pakistan Peoples Party. Hon mördades i december 2007 under en valkampanj och efterträddes av sin make, Asif Ali Zardari. Har anklagats för omfattande korruption.

SHEIK HASINA WAJED BANGLADESH

Premiärmister 1996 – 2001. Dotter till Sheikh Mujibur Rahman, ledare för Bangladeshs befrielsekamp och dess förste president mellan 1971 och 1975. Mujibur Rahman mördades med sin familj 1975 men Hasina Wajed undkom eftersom hon då studerade i Tyskland. I dag kraftfull ledare för partiet Bangladesh Awami League, men också allmänt betraktad som en korrupt politiker som för närvarande står anklagad för detta av expeditonsministären i Bangladesh.

CHANDRIKA BANDARANAIKE KUMARATUNGE, SRI LANKA

Dotter till Sirimavo Bandaranaike och änka efter politikern Vijaya Kumaratunge. Premiärminister 1994, President 1994 – 2005. Ut-nämnde 1994 sin mor till premiärminister.

KHALEDA ZIA BANGLADESH

Premiärminister 1991 – 1996, 2001 – 2006. Änka efter den 1981 mördade presidenten Ziaur Rahman. Ledare för Bangladesh Nationalist Party, nu åtalad för korruption av den opolitiska expeditonsministären som regerar Bangladesh.

VARFÖR KAN DE – MEN INTE VI?

Alltsedan självständigheten har vissa kvinnor spelat en framträdande roll i den sydasiatiska politiken. Troligen har de innehaft relativt fler poster som president eller premiärminister än i någon annan del av världen. Men vad beror detta på och vad betyder det? Är inte de sydasiatiska länderna minst lika patriarkalt styrda som resten av världen?

I presentationen i toppen av detta uppslag beskrivs kortfattat sex kvinnliga politiker i Sydasiens, som alla innehaft de högsta politiska posterna i Sri Lanka, Indien, Pakistan och Bangladesh.

FÖR ALLA DESSA KVINNOR gäller att de är döttrar till eller änkor efter framstående manliga politiker och representerar ledande familjer. Familjer som stått i spetsen under befrielsekampen mot den engelska kolonialismen och regerat under den för-

sta tiden som självständiga nationer med höga ambitioner. Alla är samtidigt valda av sina respektive partier. Det är tydligt att ett starkt mått av dynastitänkande dröjer sig kvar i det demokratiska spelet.

Kvinnorna ses här som företrädare för inte bara sin familj utan något mycket större: nationellt oberoende och sociala framsteg under ett starkt ledarskap.

ETT SÅDANT TÄNKANDE FINNS bara kvar i väst när det gäller kungahuset, till och med i Sverige accepterar vi numera kvinnor på tronen.

Men så här går det oftast inte till i andra delar av världen när det gäller valda politiker. Där läggs tvärtom fälleben för kvinnlig representation av mer eller mindre osynliga patriarkaliska värderingar och strukturer. Som ofta tas för givna och berättigade av kvinnorna själva.

Hillary Rodham Clinton hade till exempel inte mycket draghjälp av sin Bill i sin kamp om att bli president, kanske snarare tvärtom.

Mona Sahlin "snubblade på en Toblerone" när hon utmanade Göran Persson. I det frigjorda demokratiska Sverige är vägen till demokratiskt kvinnligt ledarskap lång och mödosam.

MEN ÄR DA INTE PATRIARKATET lika starkt i Sydasiens som överallt annars? Är inte de få kvinnor som lyckats ta sig upp på toppen i själva verket bara gisslan i ett manligt spel om makten, "proxies" som man säger i Sydasiens. Ombud, eller just nickedockor som gör vad mannen, familjen, släkten eller partiet säger till dem att göra? Detta är en omhuldad tes bland många indiska samhällsvetare.

Kvinnor väljs för att de representerar nå-

gon viktig symbol; familj, principer, ideal. Men maktrelationerna gör att de är underordnade mannen, familjen och partiet. De blir bara lydiga tjänarinnor.

EN HASTIG TITT PÅ DE nämnda kvinnliga ledarnas karriärer visar på att detta resonemang är fel. När till exempel Indira Gandhi föreslogs som partiledare och premiärminister 1967 förväntade sig de äldre ledarna som stod bakom hennes utnämning (bland annat Kamaraj och Morarji Desai) att de själva skulle sitta inne med den verkliga makten. Att hon skulle bli en underdånig och lydig kvinna. De misstog sig gravligt.

Hon tog snabbt kommandot i partiet och körde över gubbarna. Indira Gandhi intog en vänsterståndpunkt i politiken och gick till val på slagordet "Garibi Hattai", utrota fattigdomen.

Hon såg till att den gröna revolutionen verkligen genomfördes. Hon drev igenom en nationalisering av i stort sett alla banker och avskaffade de över 300 furstarnas apanage, en rest från det koloniala Indien.

DETTA VAR INTE ENBART av ideologisk övertygelse utan också ett svar på den vid det laget omfattande vänstervågen i Indien efter de svår hungeråren 1967-68. Ett annat bevis på hennes självständiga agerande var genomförandet av familjeplanering genom tvångssterilisering, vilket senare tillsammans med undantagstillståndet (1975-77) skulle leda till hennes fall från tronen 1977.

Det är och var likadant med de andra ovan nämnda kvinnorna. Väl vid makten har de varit starka ledare och genomfört sin egen politik. Inte utan manliga rådgiv-

vare men på ett självständigt och kraftfullt sätt.

HUR SKA MAN FÖRKLARA detta i samhällen som så tydligt präglas av patriarkala strukturer och nedärvt förtryck av kvinnor?

En viktig förklaring är att dessa kvinnliga politiker inte är just "kvinnor" utan uppfattas som "könlösa", det vill säga som "politiker". De representerar rent nominellt kvinnorna i politiken men utövar politiken på samma sätt som den majoritet av män de verkar bland. Det handlar om ett traditionellt manligt färgat system och värderingar vad gäller karriär, makt och maktutövning.

Det här är ingenting unikt för Sydasiens. Tvärtom, överallt där starka kvinnor tagit sig upp i partiapparater och nått de högsta politiska posterna i demokratiska länder har de varit tvungna att spela på syste-

Endast texten i detta verk är licensierad under Creative Commons Erkännande-Icke-kommersiell-Ingå bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

Mona Sahlin snubblade på Toblerone när hon utmanade Göran Persson. I det frigjorda demokratiska Sverige är vägen till demokratiskt kvinnligt ledarskap lång och mödosam.

mets villkor. Ibland till och med bättre och mera framgångsrikt än vad deras manliga kollegor. Golda Meir, Israels första kvinnliga premiärminister, Margret Thatcher, Englands järnlady och Angela Merkel i Tyskland är bara några av många exempel som påminner starkt om framgångsrika kvinnliga politiker i Sydasien.

Feminister har numera börjat ifrågasätta den successiva "representativa" vägen för kvinnor att vinna inflytande. Ett sätt att försöka bryta mönstret är i stället att organisera ett kvinnoparti, som skett i Sverige. Ett annat är att kvotera in kvinnor på alla poster i parlament och regeringar.

I INDIEN, BANGLADESH och Pakistan finns idag olika former av kvotering för kvinnor i valen till de olika politiska organen på lokal nivå, det vill säga distrikt, block och kommun. I Indien är till exempel en tredjedel av alla ordförande och medlemmar i kommun-, block- och distriktsstyrelser kvinnor.

Kvoteringen har införts samtidigt som det inletts en våg av decentralisering av makt, personal och pengar till de lokala organen.

Men det är just på denna punkt som det också finns uppfattningar om att kvinnors deltagande är skenbart och utan reell innebörd. Som ombud för sina män, familjer och släkter.

Helt riktigt. Det är i många fall maken som sitter vid klubban när kommunfullmäktige har möte, trots att det är hustrun som valts till ordförande i fullmäktige. Och det är han som träffar byggmästare eller köpmän och gör upp om kontrakten för byggandet av kommunala hus eller inköp av material av olika slag. Lika vanligt är att mannen till den valda kvinnan följer med henne till kommunfullmäktiges möte och yttrar sig i hennes ställe.

Vad vi ser är dock en utveckling för kvinnornas del. De går på kurs och lär sig mer

om den kommunala självbestämmanderätten och den lokala förvaltningen. De skaffar sig erfarenheter genom att ställa upp för omval efter fem år. De har i flera fall stöd av kvinnliga mikrokreditgrupper både i sina valkamp och i sin roll som medlem i en styrelse.

FRAMFÖRALLT TAR DE PÅ många håll, men kanske främst i södra Indien, över mer och mer av funktionerna från sina män. De för fram frågor om skola och förskola, om gator och renhållning. En viktig fråga är till exempel gatubelysning för säker vandring hem från möten under kvällstid – även i Sverige en kvinnofråga.

Vad vi inte ser är en samling inom hela kvinnoledet, i de styrelser de verkar i, för en mera tydlig kvinnlig politik kring barn, omsorg, vård och miljö. Liksom på många andra håll i världen är kvinnor splittrade efter klass och etnicitet och det syns också på hur de röstar i olika frågor i fullmäktige och på vilka frågor de driver.

Men det som sker är dock ett viktigt steg från representation till mer aktivt deltagande på egna villkor.

VARFÖR VERKAR KVOTERINGEN vara relativt framgångsrik i Sydasien?

Sydasiens kvinnor har paradoxalt nog en traditionellt starkare ställning i kultur och samhällsliv än vad många föreställer sig.

En bakgrund är de starka kvinnliga inslagen inom hinduismen i olika former. Sakti, eller kvinnlig gudomlig skaparkraft, är en av dessa viktiga huvudströmmar inom religiositeten med gamla rötter liksom dyrkan av modergudinnor tvärs över stora delar av kontinenten.

Kvinnor har makt, de kan förändra.

En annan viktig faktor är variationerna i genusrelationer mellan olika kaster och stamgrupper. Matrilineära arvsregler förekommer till exempel ganska ofta. Lägre

kaster och stammar har oftast mer jämställda genusrelationer än högre upp i samhället.

Lika viktig som förebild är kvinnors "karriär" i bondehushållen från hunsad svärdotter till familjens gammelmor med starkt inflytande över ekonomi och leverne.

Även i de områden där större delen av befolkningen konverterat till de betydligt starkare patriarkala religionskulturerna – buddhismen (Sri Lanka), islam (Bangladesh och Pakistan) och sikhism (Punjab) – syns tydlig indisk kulturpåverkan. Och för det mesta en mera framträdande roll för kvinnorna i det offentliga samhällslivet jämfört med västasien och öst- och sydostasien. Många och viktiga undantag finns dock.

ETT VIKTIGT TECKEN PÅ kvinnors ökande deltagande och inflytande genom demokratiska val och kvotering är att detta nu uppfattas som ett hot av den konservativa delen av den manliga befolkningen. Detta tema löper som en stark underström inom framförallt muslimsk fundamentalism där kvinnors utbildning, deltagande i yrkeslivet och i nyskapande politik starkt fördöms inte bara i Afghanistan utan över hela Sydasien.

Men framstegen möts inte alltid med undertryckande. Både muslimska och hinduiska fundamentalistiska partier har i vissa fall fört fram kvinnliga kandidater på framstående positioner, ibland också som ministrar. Dessa är lydiga mot ideologin, men det innebär ändå en förstärkning av den kvinnliga representationen.

Vad vi bevittnar är med andra ord en andra 'klasskamp' som lika lite som den 'första' är avgjord i förväg.

Staffan Lindberg
Sociolog, Lund